

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΡΑΛΛΗΣ
Με το βλέμμα στην Ανατολή
THEODOROS RALLI
Looking East

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ
BENAKI MUSEUM

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΡΑΛΛΗΣ

THEODOROS RALLI

Η έκδοση πραγματοποιήθηκε με την ευκαιρία της έκθεσης
«Θεόδωρος Ράλλης. Με το βλέμμα στην Ανατολή»
Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης, Αθήνα
11 Δεκεμβρίου 2014 – 22 Φεβρουαρίου 2015

The catalogue was first published
on the occasion of the exhibition
“Theodoros Ralli. Looking East”
Benaki Museum, Museum of Islamic Art
11th December 2014 – 22nd February 2015

ΕΚΔΟΣΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΚΕΙΜΕΝΑ
Μίρκα Α. Παλιούρα

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Σπύρος Καρυδάκης

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Ντέμπορα Brown Καζάζη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Εριφύλη Αράπογλου – εν[ARTE]

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Fotolio & Typicon

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Θ. Ηλιόπουλος – Π. Ροδόπουλος

ISBN: 978-960-476-164-7

© έκδοσης: Μουσείο Μπενάκη, 2014
© κειμένων: οι συγγραφείς
© φωτογραφιών: Λεωνίδας Κουργιαντάκης
3, 6, 17, 19, 35-39, 40-51, 53, 54-56, 58,
59, 61, 66, 68, 71, 78, 81, 85, 87, 92-94
Σταύρος Ψηρούκης 34, 57, 60, 62-65, 67,
72-74, 76, 91
Τίμος Τσουκαλάς 82
The Frick Collection, N.Y. 1
Piasa, Παρίσι 8

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ
Κουμπάρη 1, 106 74 Αθήνα
Τ. 210 3671000
www.benaki.gr

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: *Γυναίκα με πέπλο*, 1880
COVER: *Veiled Woman*, 1880

Με την ευγενική υποστήριξη / With the kind support of
ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
THE J. F. COSTOPOULOS FOUNDATION

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ / COMMUNICATION SPONSORS

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

πρώτο
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 1

τρίτο
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 3

ΚΟΣΜΟΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 4

LIFO

for free
www.forfree.gr

ΔΟΜΕΣ
www.domes.gr

culture
now.gr

ΤΑ ΝΕΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

gr

Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου ή της εικονογράφησης του βιβλίου χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη.
Any unauthorised copying or reprinting of the catalogue without the written consent of the publisher is prohibited.

ΕΚΘΕΣΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ
Μίρκα Α. Παλιούρα

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ
Μίνα Μωραϊτου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ
ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Σταμάτης Ζάννος

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΒΙΝΤΕΟ
Σίλας Μιχαλάκας

ΒΟΗΘΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗ
Ελισάβετ Καρανοπούλου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ
Ντέμπορα Brown Καζάζη

ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ
Ν. Πασχαλίδης & ΣΙΑ Ε.Ε.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ
Νικολέττα Μέντη

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ
Ξανθοπούλου και Συνεργάτες

ΧΟΡΗΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
Μαρία Θρουβάλα

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
Δημήτρης Σαββάτης

ΦΩΤΙΣΜΟΙ
Κυριάκος Κοσμίδης

ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΟΙ
Ευθύμιος Μακαρούνας

ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΕΚΘΕΜΑΤΩΝ
ΔΑΕΣ

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ -
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΕΡΓΩΝ
Τμήμα Συντήρησης Μουσείου
Μπενάκη και MOVE ART S.A.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΦΥΛΑΞΗΣ
Δαμιανός Τζεχιλίδης

EXHIBITION

EXHIBITION CURATOR
Mirka A. Palioura

COORDINATION
Mina Moraitou

EXHIBITION AND
GRAPHIC DESIGN
Stamatis Zannos

VIDEO PRODUCTION
Silas Michalakas

COORDINATOR ASSISTANT
Elisavet Karanopoulou

TRANSLATIONS
Deborah Brown Kazazis

DIGITAL PRINTING
N. Paskalidis & CO

COMMUNICATION
Nikoletta Menti

PRESS OFFICE
Xanthopoulou & Associates

SPONSORSHIP PROGRAM
Maria Throuvala

TECHNICAL SUPERVISION
Dimitris Savvatis

LIGHTING
Kyriakos Kosmidis

COLOURING
Efthimios Makarounas

INSURANCE OF WORKS
DAES

TRANSPORTATION AND
INSTALLATION OF WORKS
Benaki Museum Conservation
Department and MOVE ART S.A.

SECURITY SUPERVISION
Damianos Tzehilidis

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΡΑΛΛΗΣ

Με το βλέμμα στην Ανατολή

THEODOROS RALLI

Looking East

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΚΕΙΜΕΝΑ / EDITOR – TEXTS

Μίρκα Α. Παλιούρα / Mirka A. Palioura

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ
BENAKI MUSEUM

Περιεχόμενα

Table of Contents

8-9	ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ / Μίνα Μωραΐτου SALUTATION / Mina Moraitou
10-11	ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ / Κατερίνα Κοσκινά FOREWORD / Katerina Koskina
13-21	Βίος και Έργο <i>Life and Work</i>
23-47	Με το βλέμμα στην Ανατολή <i>Looking East</i>
49-59	Η πίστη στην Ανατολή <i>Eastern Faith</i>
61-75	Το Χαρέμι και το Λουτρό <i>The Harem and the Bath</i>
76-123	Έργα <i>Works</i>
124-127	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ SELECT BIBLIOGRAPHY - ABBREVIATIONS

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Το Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης συμπληρώνει φέτος 10 χρόνια λειτουργίας στο νεοκλασικό κτήριο που βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Η συλλογή, που αρχικά συγκροτήθηκε από τον Αντώνη Μπενάκη και συνεχώς εμπλουτίζεται από δωρεές, είναι μοναδική τόσο στην Ελλάδα όσο και στα Βαλκάνια. Η σημασία του υλικού συνίσταται στην καλλιτεχνική και ιστορική αξία των αντικειμένων, που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι μοναδικά παγκοσμίως.

Η Ελλάδα βρίσκεται στο σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης σε στενή εγγύτητα με τη Μέση Ανατολή και οι πολιτιστικές αλληλεπιδράσεις είναι ορατές σε διάφορες περιόδους. Βασικός σκοπός της δημιουργίας του παραρτήματος ήταν και είναι η ανάδειξη της τέχνης του ισλαμικού κόσμου και η γνωριμία και κατανόηση των γειτονικών λαών και πολιτισμών.

Στο εορταστικό πλαίσιο οργανώθηκε η έκθεση με τίτλο *Θεόδωρος Ράλλης: Με το βλέμμα στην Ανατολή*, όπου στα έργα του οριενταλιστή ζωγράφου, εμπνευσμένα από την Ελλάδα και τη Μέση Ανατολή, αντανakλάται η σχέση δύο κόσμων μέσα από το πρίσμα της γαλλικής σχολής του 19ου αιώνα.

Για την πραγματοποίηση της έκθεσης οφείλω θερμές ευχαριστίες σε όλους όσοι συνέβαλαν και συνεργάστηκαν κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας, και καταρχάς στη Μίρκα Παλιούρα για την επιμέλεια και στον Σταμάτη Ζάννο για τον σχεδιασμό της έκθεσης.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στους ιδιοκτήτες των έργων Αθανάσιο και Ελισάβετ Γιαννούκου, Ευαγγελία Καμπάνη, Γιάννη Λαμπάκη, Νίκο και Τιτίνα Πατέρα, Στάθη Φινόπουλο, Ιωάννη και Μαρία Χατζή, καθώς και στους υπόλοιπους που επιθυμούν να παραμείνουν ανώνυμοι. Από τα πολιτιστικά ιδρύματα ειλικρινείς ευχαριστίες στις Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα, Έφη Αγαθονίκου και Μαρία Κατσανάκη από την Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου, στην Ειρήνη Οράτη από τη Συλλογή Alpha Bank, στην Αγλαΐα Αρχοντίδου από το Μουσείο Πόλεως των Αθηνών-Ίδρυμα Βούρου Ευταξία, στις Σταυρούλα Φωτοπούλου, Φωτεινή Τσώνου και Δήμητρα Κωτούλα από τη Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στις Μαρία Μερτζάνη και Μελίνα Φωτοπούλου από τη Διεύθυνση Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων, στους Φίλιππο Τσιμπόγλου και Βασιλική Τσιγκούνη από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. Για την παραχώρηση φωτογραφικού υλικού, στους Shannon Yule Morelli από τη συλλογή Frick της Νέας Υόρκης και Fannie Bourgeois από τον οίκο δημοπρασιών PIASA στο Παρίσι. Στην προσπάθεια εντοπισμού των έργων συνέβαλαν οι Αρσέν Καλφαγιάν και Ρουπέν Καλφαγιάν, οι οίκοι δημοπρασιών Sotheby's και Christie's, η Τέτη Μιχαλαριά, ο Χαρίλαος Σωτηρόπουλος, καθώς και η Τερψιχόρη Αγγελοπούλου από την εταιρεία Art Expertise.

Επίσης ευχαριστούμε τον Ηλία Ντζιώρα και Σίλα Μιχάλακα για την παραγωγή του βίντεο, για τη γενικότερη συνεισφορά τους τον Θεόδωρο Θεοδώρου, τον Πέτρο Βέργο, την Ελευθερία Ακριβοπούλου, τη Βίκη Πολίτη, και τους Δημήτρη Αρβανιτάκη, Λίλα Καραγγέλου, Σπύρο Καρυδάκη, Ντέμπορα Brown Καζάζη και Έρη Αράπογλου για τη φροντίδα του καταλόγου, καθώς και τον Λεωνίδα Κουργιαντάκη για τη φωτογράφιση των έργων.

Από το Μουσείο Μπενάκη ειλικρινείς ευχαριστίες στον Άγγελο Δεληβορριά και την Ειρήνη Γερουλάνου για τη στήριξη της κάθε προσπάθειας. Για την προετοιμασία και οργάνωση του υλικού την Ελισάβετ Καρανοπούλου και τον Δημήτρη Σαββάτη και την εκπόνηση του χορηγικού προγράμματος την Μαρία Θρουβάλα. Επίσης ευχαριστώ τη Ροζάννα Μπαλλιάν, τη Νικολέττα Μέντη και την Ντόρα Πικιώνη και ιδιαίτερα τον Βασίλη Πασχάλη και το Τμήμα Συντήρησης του Μουσείου για τη βοήθειά τους.

Τέλος, η πραγματοποίηση του όλου εγχειρήματος δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την ευγενική υποστήριξη του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου και ιδιαίτερες ευχαριστίες αρμόζουν στην Καλλιτεχνική Διευθύντρια Κατερίνα Κοσκινά και τη Μένη Στρογγύλη. Επίσης, ευχαριστούμε θερμά τους συνεργάτες που υποστήριξαν την υλοποίηση της έκθεσης, όπως τον Σταύρο Καχριμάνη και τη Λίνα Τσάκωνα της εταιρείας DAËS για την ασφάλιση των έργων τέχνης, τον Βαγγέλη Λούζη της MOVEART για τη μεταφορά τους και τον Νίκο Πασχαλίδη για τις ψηφιακές εκτυπώσεις.

Μίνα Μωραΐτου

Επιμελήτρια της Ισλαμικής Συλλογής του Μουσείου Μπενάκη

SALUTATION

The Museum of Islamic Art is completing its tenth year of operation in the Neoclassical building it calls home in Athens' historic center. The collection, originally formed by Antonis Benakis and subsequently enriched by donations, is the sole one of its kind in Greece and the Balkans. Its importance resides in the artistic and historical value of its artifacts, which in some cases are unique anywhere in the world.

Greece lies at the crossroads of East and West, in close proximity to the Middle East, and cultural interactions are apparent in different periods. The main goal of the creation of this satellite museum was to highlight the art of the Islamic world, and to assist visitors in becoming acquainted with and understanding neighboring peoples and cultures.

The exhibition *Theodoros Ralli: Looking East* was organized within the context of the Museum's tenth anniversary celebration. The works of this orientalist painter, which were inspired by Greece and the Middle East, reflect the relationship between these two worlds as seen through the lens of the 19th century French school. For the realization of this exhibition, I owe wholehearted thanks to all those who contributed and collaborated throughout its preparation, above all to Mirka Palioura for her curating and Stamatis Zannos for the exhibition design. Special thanks are due to artwork owners Athanasios and Elisavet Yannoucos, Evangelia Kambani, Giannis Lampakis, Nikos and Titina Pateras, Stathis Finopoulos, Ioannis and Maria Chatzis, and others wishing to remain anonymous. Among cultural foundations, sincere thanks go to Marina Lambraki-Plaka, Efi Agathonikou, and Maria Katsanaki (National Gallery – Alexandros Soutzos Museum); to Eirini Orati (Alpha Bank Collection); to Aglaia Archontidou (Museum of the City of Athens – Vouros-Eutaxias Foundation); to Stavroula Fotopoulou, Foteini Tsonou, and Dimitra Kotoula (Ministry of Culture – Directorate of Modern Cultural Heritage); to Maria Mertzani and Melina Fotopoulou (Ministry of Culture – Directorate of Conservation of Ancient and Modern Monuments), and to Philippos Tsimpoglou and Vasiliki Tsigouni (National Library of Greece). We extend our thanks for permission to publish photographs to Shannon Yule Morelli (The Frick Collection, New York) and Fannie Bourgeois (PIASA auction house, Paris). Arsen and Roupen Kalfayan, Sotheby's and Christie's auction houses, and Teti Michalaria, Charilaos Sotiropoulos, and Terpsichori Angelopoulou of the firm Art Expertise all contributed to the effort to locate individual works.

We also thank Elias Ntzioras and Silas Michalakas for the video production; for their overall contribution Theodoros Theodorou, Petros Vergos, Eleftheria Akrivopoulou, Viky Politi; for their work on the catalogue Dimitris Arvanitakis, Lila Karagelou, Spyros Karydakakis, Deborah Brown Kazazis, Eri Arapoglou, and Leonidas Kourgiantakis for his photographs of the exhibits.

From the Museum Benaki, our sincere appreciation goes to Angelos Delivorrias and Irini Geroulanou for their support of our every effort. We are grateful to Elisavet Karanopoulou and Dimitris Savvatis for preparation and organization of the exhibition material and to Maria Throuvala for drafting the grant proposal. I also thank Rosanna Ballian, Nikoletta Menti, Dora Pikioni and especially Vasilis Paschalis, as well as the Museum's Conservation Department for their assistance.

Finally, realization of the entire undertaking would not have been possible without the kind support of The J. F. Costopoulos Foundation; especial thanks are due to its Artistic Director Katerina Koskina, and to Meni Strongyli. Our warm thanks to those collaborators who supported the realization of the exhibition, including Stavros Kachrimanis and Lina Tsakona (DAËS) for insuring the artworks, Vangelis Louzis (MOVEART) for their transport, and Nikos Paskalidis for digital printing.

Mina Moraitou
Curator of the Islamic Collection, Benaki Museum

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Θεόδωρος Ράλλης αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση στην ιστορία των Ελλήνων ζωγράφων των νεότερων χρόνων. Το καλλιτεχνικό του έργο τον ανέδειξε ως τον κυριότερο εκπρόσωπο του ευρωπαϊκού ρεύματος του Οριενταλισμού στην Ελλάδα ενώ, μαζί με αυτό συγχρόνων του Ελλήνων καλλιτεχνών που μαθήτευσαν στην Ευρώπη, συνέβαλε στη δημιουργία μιας ζωγραφικής παράδοσης στη χώρα μας.

Ο Θ. Ράλλης, μαθητεύσας τον 19ο αιώνα στο εργαστήριο του J.-L. Gérôme στο Παρίσι, ανήκε στους ζωγράφους εκείνους που αναζήτησαν τη θεματολογία τους στην ελληνική ύπαιθρο, την πλούσια σε στοιχεία παράδοσης και ηθογραφίας, στις εικόνες της ορθόδοξης χριστιανικής λατρείας και των συναφών εντοπίων εορτών και εθίμων, αλλά και στην Ανατολή, με την ιδιαίτερα γοητευτική ατμόσφαιρά της, τα χρώματα, τον διάκοσμο, τους ανθρώπους της στα παζάρια, τα λουτρά και τα τζαμιά της. Όλα αυτά τα κατέγραψε με ακαδημαϊκό ρεαλισμό και τόση έμφαση στην ακρίβεια της λεπτομέρειας, που κατόρθωσε να αιχμαλωτίσει όχι μόνο στιγμιότυπα, αλλά και ήχους και αρώματα, αποδίδοντας μια «ζωντανή» εικόνα, άλλοτε ανεκδοτολογική και τεκμηριωτική, άλλοτε εορταστική και παγανιστική και άλλοτε κατανυκτική ή ηδυπαθή.

Καταγόμενος από την κοσμοπολίτισσα Κωνσταντινούπολη, ταξίδεψε πολύ τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή. Διέσχισε τη Μεσόγειο από άκρη σε άκρη και συμμετείχε ενεργά σε εκθέσεις και «Σαλόνια» στη Μεγάλη Βρετανία, την Ελλάδα, τη Γαλλία, την Ελβετία, όπου και πέθανε σχετικά νέος. Διέμεινε δε επί μακρόν στο Παρίσι, αλλά και το Κάιρο, επιτυγχάνοντας με αυτόν τον τρόπο να μελετήσει εκ των έσω και να αποδώσει εκφραστικά, πιστά, και τον κόσμο της Δύσης και αυτόν της Ανατολής.

Η αγάπη του για τα ήθη, τα έθιμα και τη λεπτομέρεια στην απόδοση των παραδοσιακών στοιχείων, αλλά και της μαγείας και της λαγνείας που ασκούσε στο κοινό η αποκάλυψη των συνηθειών του γυναικείου κόσμου της Ανατολής, τον έκανε ιδιαίτερα προσφιλή κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου και την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, την περίοδο που η Δύση έβλεπε την Ανατολή ως τόπο μυστηρίου και εξωτισμού. Η καλλιτεχνική του παρουσία, ακαδημαϊκή και μη προβεβλημένη μέχρι πρόσφατα, συνέβαλε στη συγκρότηση της νεοελληνικής τέχνης, προβάλλοντας ένα έργο του οποίου τα σημαντικά στοιχεία εντοπίζονται στις επιμέρους ενότητες. Ο Ράλλης υπήρξε επιτυχημένος και εκτιμώμενος καλλιτέχνης από το φιλότεχνο κοινό που προτιμούσε τα ακαδημαϊκά και τα νεωτερικότερα έργα.

Η επιλογή να παρουσιαστεί η ατομική του έκθεση στο Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης του Μουσείου Μπενάκη δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί επιτυχημένη, αφού το ίδιο το περιεχόμενο της συλλογής του μουσείου και το περιβάλλον συμμετέχουν σκηνογραφικά και υποβλητικά στη δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας, πολλώ μάλλον που η συγκεκριμένη έκθεση, που αναδεικνύει το αμοιβαίο και συνεχές διαπολιτισμικό ενδιαφέρον και διάλογο μεταξύ των ακτών της Μεσογείου, συμπίπτει με την επέτειο της δεκαετούς λειτουργίας του.

Είναι δε ιδιαίτερα σημαντικό, σε μια περίοδο που ούτως ή άλλως το ενδιαφέρον και το βλέμμα του Δυτικού κόσμου στρέφεται με δέος και φόβο στη Μέση Ανατολή και την Αφρική, να μας προσφέρεται η εικόνα του άλλου προσώπου τους, που τείνουμε να ξεχάσουμε λόγω της συνεχούς πληροφόρησής μας με εικόνες και σχόλια για τις συχνά βίαιες και τραγικές συνθήκες που επικρατούν εκεί σήμερα.

Το Ίδρυμα Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου υπερήφανα στηρίζει και χαιρετίζει το σημαντικό αυτό εγχείρημα ανάδειξης του έργου του οριενταλιστή ζωγράφου Θεόδωρου Ράλλη και συγχαίρει τόσο το Μουσείο Μπενάκη όσο και την επιμελήτρια της έκθεσης κυρία Μίρκα Παλιούρα για την πρωτοβουλία και την εμπειριστατωμένη μελέτη της.

Κατερίνα Κοσκινά
Καλλιτεχνική Διευθύντρια
ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

FOREWORD

Theodoros Ralli is unique in the history of modern Greek painters. His artistic work elevated him to the position of main representative of the European movement of Orientalism in Greece, while in concert with contemporary Greek artists who studied in Europe he contributed to the creation of a painting tradition in Greece.

Ralli, who apprenticed in the 19th century Paris workshop of J.-L. Gérôme, was among those painters who went in search of their repertoire in the Greek countryside so replete with elements of tradition and genre, in images of Orthodox Christian worship and its associated indigenous celebrations and customs, as well as in the East with its own particularly alluring atmosphere, including its colors, decorative elements, and people in its bazaars, baths, and mosques. All these, he recorded with academic realism and such emphasis on the precision of detail that he managed to capture not only moments but sounds and scents, depicting a “living” image, sometimes anecdotal and documentary, at others celebratory and paganistic, and at still others, devotional or hedonistic.

Originally from cosmopolitan Constantinople, Ralli traveled widely in both the West and the East. He crossed the Mediterranean from one end to the other, taking an active part in exhibitions and “Salons” in Great Britain, Greece, France, and Switzerland, where he passed away at a relatively young age. He resided for a long period in Paris as well as Cairo, managing in this way to study “from the inside” and render with a faithfulness of expression the worlds of both West and East.

His love for the customs, mores, and detailed rendering of traditional elements, as well as for the magic and sensuality exerted on the public by the revelation of the habits of the world of women in the East made him especially popular during the last quarter of the 19th and first decade of the 20th century, a time when the West looked upon the East as a mysterious and exotic place. His artistic presence, academic and not publicized until recently, contributed to the formation of Modern Greek art, showcasing an oeuvre whose important elements are detected in its particulars. Ralli was a successful artist esteemed by art lovers who preferred academic and modernist works.

The choice to present this solo exhibition at the Benaki’s Museum of Islamic Art can only be characterized as a success, given that the contents of the Museum’s own collection and its surroundings participate like evocative state scenery in creating the appropriate atmosphere, all the more because this exhibition, which underscores the mutual and ongoing intercultural interest and dialogue between the coasts of the Mediterranean, coincides with the Museum’s tenth anniversary of operation.

It is particularly important in a period when the Western world’s interest and “gaze” is turned in fear and awe on the Middle East and Africa for us to be offered the image of another “face” of these regions, one we tend to forget due to constant information through images and commentary on the frequently violent and tragic conditions prevailing there today.

The J. F. Costopoulos Foundation proudly supports and welcomes this important undertaking to highlight the work of the orientalist painter Theodoros Ralli, and congratulates both the Benaki Museum as well as exhibition curator Mirka Palioura for her initiative and comprehensive study.

Katerina Koskina
Artistic Director

THE J. F. COSTOPOULOS FOUNDATION

Βίος και Έργο

Life and Work

3, 19 «Τέλειος τύπος Παρισινού, μ' ένα καλλιτεχνικόν σκούφον αλά Ερμονβίλλ και γιλέκον από ύφασμα καφέ ανοικτόν με χρυσά περιρράμματα, κουμπωμένον έως τον λαιμόν, νεώτατος ακόμη και φυσιογνωμίας ανοικτής και ευθύμου ο κ. Ράλλης, είνε χαριτωμένος εις την συνδιάλεξήν του και αβρότατος, ομιλεί δε μετ' ενθουσιασμού περί της Ελλάδος...»¹ Η περιγραφή του ζωγράφου Θεόδωρου Ράλλη (Κωνσταντινούπολη 16.2.1852 — Λωζάννη 27.9.1909),² γόνου εύπορης οικογένειας με χιώτικη καταγωγή³ και εμπορική δραστηριότητα στην Αγγλία, αντιστοιχεί στις φωτογραφίες που διασώζουν την όψη του. Η ευγένεια, η αβρότητα στους τρόπους, το χιούμορ, η υπομονή, το πείσμα, το κάπνισμα, η οδήγηση αυτοκινήτου,⁴ η αγάπη του για τις όπερες του Βάγκνερ,⁵ η αδυναμία του στους ακουαρελίστες,⁶ η απέχθειά του να δεσμεύεται όσον αφορά μακρινές ημερομηνίες, η εργατικότητα και η αγάπη για το ωραίο φύλο —στα εργαστήρια του Παρισιού είχε το παρατσούκλι Δον Ζουάν⁷— ενισχύουν την εικόνα ενός ανθρώπου ο οποίος, παρ' όλη την αβρή και εύθραυστη όψη του, διέθετε μεγάλα ψυχικά αποθέματα, και σιδερένια θέληση και επιμονή ώστε να γίνει αυτό που ονειρευόταν: ζωγράφος.

Έζησε τα πρώτα χρόνια της ζωής του στην Κωνσταντινούπολη, όπου πιθανότατα φοίτησε στην Εμπορική Σχολή της Χάλκης — όπως αναφέρεται κατ' επανάληψη σε ποικίλα βιογραφικά σημειώματα στον Τύπο της εποχής. Εξέφρασε ενδιαφέρον για τη ζωγραφική σε μικρή ηλικία αφιερώνοντας τον ελεύθερο χρόνο του στο σχέδιο,⁸ όμως η περιρρέου-

3, 19 “A perfect Parisian type, wearing a beret à la Hermonville and a light brown vest with gold trim buttoned to the neck, still very youthful and of an open, jovial character, Mr. Ralli is a delightful conversationalist and very gallant. He speaks enthusiastically about Greece...”¹. This description of the painter Theodoros Ralli (Théodore Ralli) (Constantinople 16.2.1852 – Lausanne 27.9.1909)², the offspring of a wealthy family from Chios³ active in commerce in England, corresponds to photographs which preserve his appearance. His courtesy, gentility, humor, patience, tenacity, smoking, driving⁴, love of Wagnerian opera⁵, weakness for watercolorists⁶, aversion to long-term relationships, industriousness and his love for the fair sex—in his Parisian studios he had the nickname of “Don Juan”⁷—all reinforce the picture of a man who despite his genteel and fragile appearance, disposed of enormous psychic reserves, with an iron will and the perseverance to become what he had dreamed of becoming: a painter.

His first years were lived in Constantinople, where he probably studied at the Commercial School of Chalki, as often noted in the various biographical notes published during his lifetime. He expressed an interest in painting at an early age, and devoted his free time to drawing⁸, but the prevailing atmosphere in Constantinople did not encourage his artistic pursuits, as there were only a few foreign artists he could approach, for

1. Το εργαστήριο του καλλιτέχνη στο Παρίσι, 1880-1990. Φωτ. The Frick Collection, N.Y.
The artist's studio in Paris, 1880-1990. Photograph: The Frick Collection, N.Y.

σα ατμόσφαιρα της Κωνσταντινούπολης δεν ενθάρρυνε τις καλλιτεχνικές του αναζητήσεις καθώς θα μπορούσε να απευθυνθεί μόνο σε λίγους ξένους ζωγράφους, όπως στον Α. Preciozi.⁹ Αφού ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του, στάλθηκε στην Αγγλία για να εκπαιδευτεί στον εμπορικό οικογενειακό οίκο «Ράλλης και Μαυρογιάννης». Η παραμονή του Ράλλη στο Μάντσεστερ, όπου αναφέρεται ότι φοίτησε σε κολέγιο,¹⁰ δεν διήρκεσε πολύ. Αποφάσισε να εγκαταλείψει την Αγγλία και να ακολουθήσει το όραμά του να γίνει ζωγράφος μεταβαίνοντας για σπουδές στη Γαλλία. Η απόφαση αυτή πιθανότατα διευκολύνθηκε από το γεγονός του θανάτου του πατέρα του, Ιάκωβου Ράλλη, το 1871, δεδομένης της αντίθεσης της οικογένειας προς την ενασχόλησή του με τη ζωγραφική επαγγελματικά. Ο Ράλλης εγκαταστάθηκε στο Παρίσι και κατάφερε να μαθητεύσει κοντά σε έναν από τους γνωστότερους ζωγράφους της εποχής, τον Γάλλο J.-L. Gérôme.¹¹ Ο χρόνος άφιξής του στην πόλη δεν είναι σαφής, όμως η εγγραφή του στην École Supérieure des Beaux-Arts,¹² στο εργαστήριο του Gérôme, έγινε στις 15.1.1873.

Η έναρξη της καλλιτεχνικής του πορείας¹³ σηματοδοτείται με τη συμμετοχή του τον Μάιο του 1875 στο ετήσιο Salon¹⁴ του Παρισιού, όπου η αδιάλειπτη παρουσία του επί τριάντα πέντε χρόνια¹⁵ θα διακοπεί μόνο με τον θάνατό του το 1909. Το 1877 στράφηκε πλέον προς τα θέματα που θα αποτελέσουν μεγάλο μέρος της καλλιτεχνικής του παραγωγής, θέματα ηθογραφικά που αντλούνται από τη λατρευτική και καθημερινή ζωή στην ελληνική επαρχία. Η συμμετοχή του στο Salon με τα έργα *Η προσευχή σε μια ελληνική εκκλησία*, στο όρος Παρνασσός¹⁶ και *Οι υφάντρες στο χωριό Αράχοβα*, εγκαινιάζει τη σειρά των έργων αυτών. Τούτη η στροφή του καλλιτέχνη συνδέεται με το ταξίδι που πραγματοποίησε στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1876, πριν από τα εγκαίνια του ετήσιου Salon του Παρισιού.¹⁷ Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ελλάδα επισκέφθηκε τη Θήβα, την Αράχοβα και άλλες περιοχές της Στερεάς Ελλάδας.¹⁸

Παρακινημένος και από τον φίλο του ζωγράφο Lecomte de Nouÿ,¹⁹ ταξίδεψε, πιθανότατα γύρω στα 1877-1878, για πρώτη φορά στην Αίγυπτο,²⁰ από όπου άντλησε και τα θέματα των έργων που εξέθεσε το ίδιο έτος στο Salon

example A. Preciozi⁹. Upon completing his general education, he was sent to England for training in the family-owned commercial house “Rallis & Mavroyiannis”. Ralli’s stay in Manchester, where he is mentioned as having studied at a college¹⁰, was brief. He decided to leave England to pursue his dream of becoming a painter, and moved to France to study towards this end. His decision was probably made easier by the death of his father Iakovos Ralli in 1871, given the family’s opposition to his professional involvement with painting. Ralli settled in Paris and managed to apprentice with one of the era’s best-known painters, the Frenchman J.-L. Gérôme¹¹. It is not certain when he arrived in the city, but he enrolled in Gérôme’s studio at the École Supérieure des Beaux-Arts¹² on 15.1.1873.

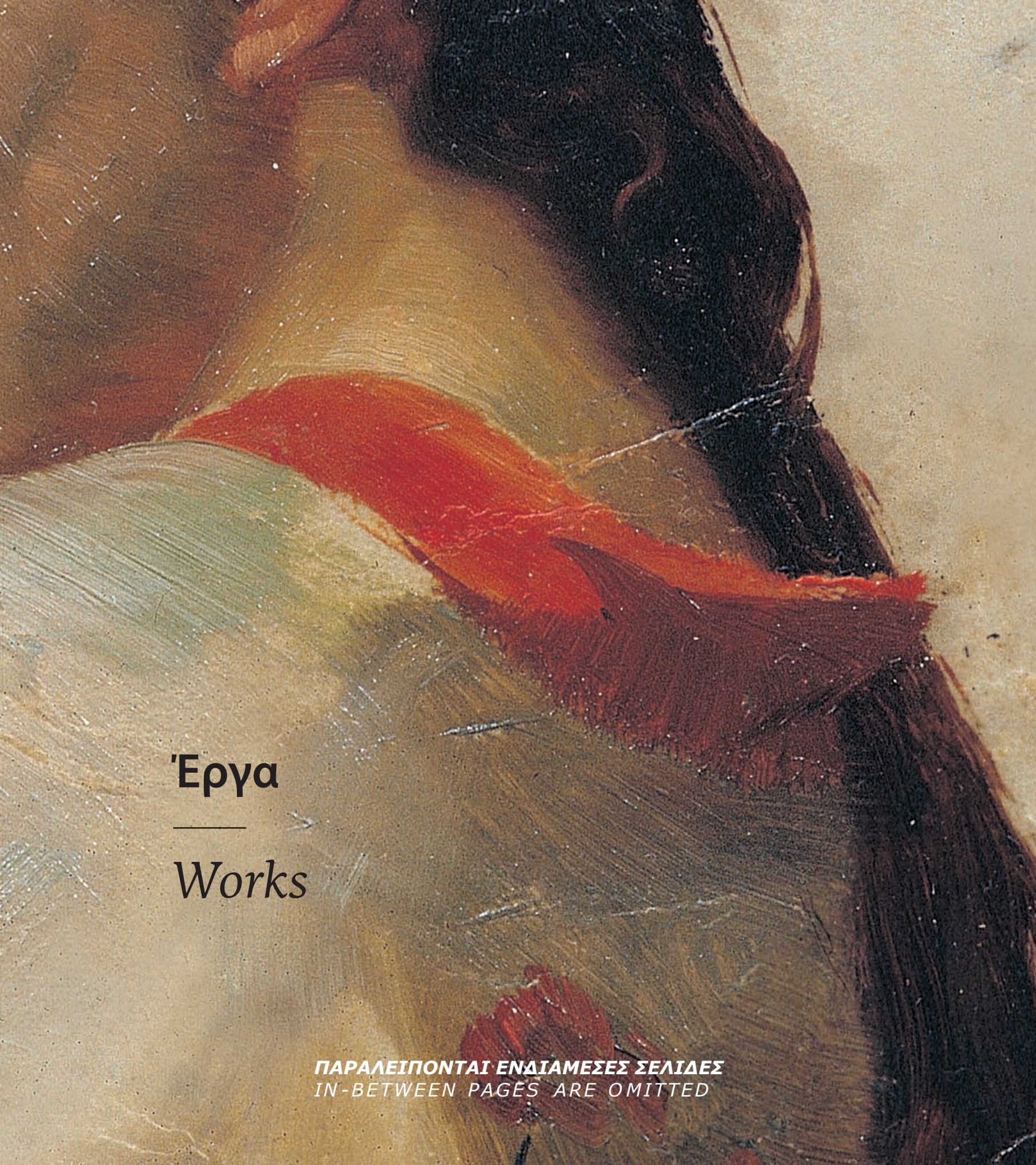
The beginning of his artistic career¹³ was marked by his participation in May 1875 in the annual Paris Salon¹⁴, where his continuing presence over the course of thirty-five years¹⁵ would be interrupted only by his death in 1909. In 1877 he turned to the subjects that would form the bulk of his artistic production: genre themes drawn from religious and daily life in the Greek countryside. His participation in the Salon with the paintings *Prayer in a Greek Church on Mt. Parnassus*¹⁶ and *Weaving-women in the Village of Arachova* inaugurated the series. The artist’s turn to such subjects was connected with his trip to Greece in April 1876, prior to the opening of the annual Paris Salon¹⁷. During his stay, he visited Thebes, Arachova, and other areas in Central Greece¹⁸.

Encouraged by his friend, the painter Lecomte de Nouÿ¹⁹ he traveled to Egypt for the first time²⁰, probably around 1877-1878. He drew on this trip for the subjects of the

2. π.1865: Ο καλλιτέχνης στο στούντιο των φωτογράφων Abdullah Frères στην Κωνσταντινούπολη μαζί με τα τρία από τα τέσσερα μικρότερα αδέρφια του Σπύρο (1854-1919), Μανόλη (1858-1921) και Αργυρή (1865-1947).

c.1865: The artist in the photographic studio of Abdullah Frères in Constantinople with three of his four younger siblings: Spyros, Manolis and Argyri.

An abstract painting with thick, expressive brushstrokes. The color palette is dominated by earthy tones: various shades of brown, tan, and beige, with a prominent, vibrant red-orange band curving across the middle. Darker, almost black, areas are visible in the upper right and lower right corners. The texture of the paint is highly visible, with many fine lines and ridges.

Έργα

Works

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΝΤΑΙ ΕΝΔΙΑΜΕΣΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ
IN-BETWEEN PAGES ARE OMITTED

«Είναι μόνο στην καρδιά του ζωγράφου. Αυτός, για να πούμε την αλήθεια, είναι ο ερμηνευτής των θεαμάτων που αντιλαμβάνεται· αλλά ερμηνεύει αυτό που βλέπει όπως το αισθάνεται, και αυτό θα μας πει, ότι είναι πολύ λιγότερο το θέαμα που χτύπησε τον αμφιβληστροειδή του, από τα συναισθήματα που ένωσε και που αυτό το θέαμα έκανε να γεννηθούν. Γιατί είναι η ικανότητα να αισθάνεται, να βιώνει μοναδικά συναισθήματα και να τα αποδίδει, που καθιστά έναν πραγματικό καλλιτέχνη. Είναι αυτή που, πολύ περισσότερο από την τεχνική ικανότητα και τις δεξιότητες του ματιού και του χεριού, τον διακρίνουν από τον τεχνίτη».

Le Rapin [Theo Ralli], «Le Salon de 1903, Le Caire 3 février», εφ. Réforme, 5.2.1903

"It is only in the heart of the painter. To tell the truth, he [viz. the painter] is the interpreter of the sights he perceives. But he interprets what he sees as he feels it, and he will tell us that it is far less the spectacle that struck his retina than it is the feelings he experienced, to which this spectacle gave birth. For it is his ability to feel, to experience unique emotions and depict them that makes him a genuine artist. Far more than the technical capabilities of eye and hand, it is this ability which differentiates the artist from the technician".

Le Rapin [Theo Ralli], "Le Salon de 1903, Le Caire 3 février", Newspaper Réforme, 5.2.1903

69

Μεγάλη Παρασκευή, 1893
ελαιογραφία σε καμβά
υπογ. και χρον., 66 x 100 εκ.
Ιδιωτική Συλλογή

Good Friday, 1893
oil on canvas
s. and d., 66 x 100 cm
Private Collection

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΝΤΑΙ ΕΝΔΙΑΜΕΣΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ
IN-BETWEEN PAGES ARE OMITTED

72

Σπουδή (τριπλή)

ελαιογραφία σε ξύλο

27 x 19 εκ., έκαστη

Κληροδότημα Θ. Ράλλη

Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο

Αλεξάνδρου Σούτζου

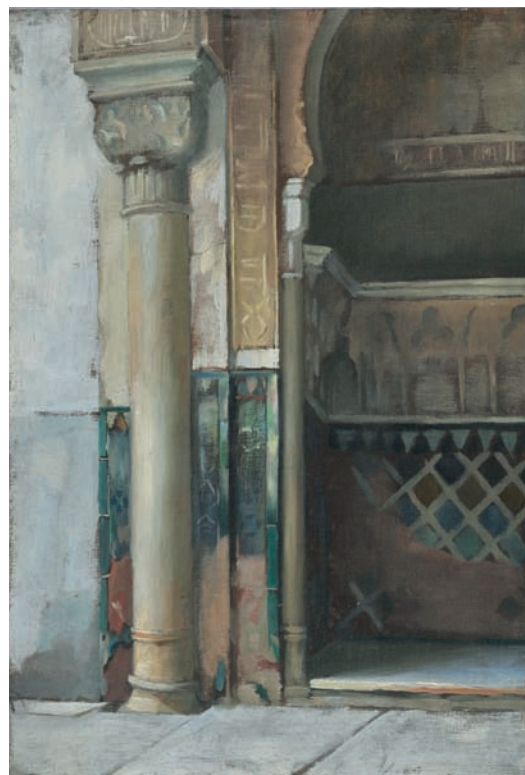
Study (triple)

oil on wood, 27 x 19 cm each

Bequest of Th. Ralli

National Gallery – Alexandros

Soutzos Museum, Athens

73

Σπουδή (τριπλή)
ελαιογραφία σε ξύλο
27 x 19 εκ., έκαστη
Κληροδότημα Θ. Ράλλη,
Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτζου

Study (triple)
oil on wood, 27 x 19 cm each
Bequest of Th. Ralli
National Gallery – Alexandros
Soutzos Museum, Athens

75

Αναπαραγωγή του έργου *Η κατήχηση στο τζαμί του Αλγερίου*, π. 1883, Αρχείο Θ. Ράλλη
 Reproduction of the work *Catechism in the Mosque of Algiers*, c. 1883, from the Archive of Th. Ralli

74

Σπουδή
 ελαιογραφία σε καμβά,
 Κληροδότημα Θ. Ράλλη, 46 x 38 εκ.
 Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο
 Αλεξάνδρου Σούτζου

Study

oil on canvas, 46 x 38 cm
 Bequest of Th. Ralli, National
 Gallery – Alexandros Soutzos
 Museum, Athens

76

Σπουδή
 ελαιογραφία σε καμβά, 46 x 38 εκ.
 Κληροδότημα Θ. Ράλλη
 Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο
 Αλεξάνδρου Σούτζου

Study

oil on canvas, 46 x 38 cm
 Bequest of Th. Ralli
 National Gallery – Alexandros
 Soutzos Museum, Athens